

Аби книжка

КУПИТИ

З погляду практичної політології всі держави світу поділяються на три типи: 1) хороші; 2) погані; 3) Україна. І що цікаво: хай би якою була різниця між хорошими та поганими, вони мають бодай ту спільну рису, що і перші, і другі все-таки є державами. Тим часом Україна - це взагалі не держава. Або, точніше, це перевернута з ніг на голову антидержава. Ця наша унікальна перевернутість виявляє себе на яких завгодно рівнях, але я зупинюся лише на культурі. Щоправда, у широкому значенні цього слова - настільки широкому, що воно охопить і політику. Звичайно, у жодній країні культура не становить абсолютного моноліту і, наприклад, крім домінантного ядра, складається з великої кількості субкультур - різних там гіпі, панків, емо, скінхедів, растаманів тощо. Але при цьому роль загального фундаменту суспільного життя в нормальних країнах відіграє саме домінантна культура. Власне тому ці країни і є нормальними: домінантна культура формує в них систему етичних та естетичних цінностей, уявлень про добро і зло, прекрасне і потворне, задає моделі мислення і поведінки, тоді як субкультури займають свої альтернативні ніші і - хоч існують за іншими внутрішніми законами - не надто заважають решті громадян...

Олександр Бойченко

Аби книжка*

Олександр Бойченко

Аби книжка*

Книги – XXI
2012

*Видання друге,
виправлене й сімома текстами доповнене

ББК Ш401.346

Б 779

Бойченко Олександр

Аби книжка*. – Чернівці: Книги – XXI, 2012. – 298 с.

ISBN 978-617-614-019-1

«Аби книжка» постала, аби було. Хоча бути, як і решта всього, що є на світі, не мусила. Автор дякує дружнім газетам і журналам (а це «Молодий Буковинець», «Post-Поступ», «УЖ» і «Країна») за сторінки, вперше надані під зібрані тут тексти, та за виплачені гонорари. З поваги до читачів автор, зрозуміло, волів би обмежитися винятково гонорарами, уникаючи публікації текстів. Але наразі аж про такі досконалі видання залишається тільки мріяти.

ББК Ш401.346

*Видання друге, виправлене й сімома текстами доповнене.

В оформленні обкладинки використано картини Оскара Г्लाца.

ISBN 978-617-614-019-1

© Олександр Бойченко, 2012

© *Макет* Книги – XXI, 2012

Зміст

Майже література

Війна отечества чужого	7
На суші і на морі	10
Чіткий сигнал	13
Куми	16
«Груз 200»	19
Остання кава	22
Моя мадленка	25
Воістину воскрес	28
Березневі асоціації	31
Кандидат наук	34
Хабар	37
Не з тими разом	40
Колеги	43
Домашня революція	46
Різниця	49
Імунітет	52
Поправна втрата	55
Дякуючи за подяку	58
Нема з ким говорити	61
Межі толерантності	64
50 відсотків рації	67
Не бачили справжніх	70
Бармен Льоша	73
Не дурніший за ворону	76
A Christmas Carol	79

Віта Бревів (перебрано)

Лупати сю стіну?	83
Бездуховність по-американськи	88
А курці просо	93
Універсал байкера	97
Vivat academia, vivant professores!	101
Дух компромісу	106
Рагульська моя Україно	113
Великий ренесанс	120
Страшно уявити	127
А ми тую шенгенську візу... ..	133
День президента	140
Ми – не вони, вони – не ми	145
Якби не худоба	152
Скромна привабливість аристократії	158
Націоналістка мимоволі	162
Кохайтеся, чорнобриві, та не знати з ким	169

Предмет і його команда

Наслідуючи Катона	177
Інавгуруймося, бо ми того варті	179
Соборні граблі	181
Світло зі Сходу	183
Розкоші і злидні куртизанок	185
Логіка безсила	187
Back in the USSR	189
Тріумф Бенкендорфа	191
Гай Федорович Калігула	193
Альтернативна історія	195

Asinus asinorum	197
Ех, прокачу!	199
Велика Злука	201
Повний авторитет	203
Нічия	205
Очима оптиміста	207
Суданський варіант	209
Довкола фалоса	211
Кіно і чехи	213
Парадокси чистого розуму	215
Едипальна реальність	217
З роси і води	219

Майже публіцистика

I Have a Dream	221
Історичні шкарпетки	224
Союз Європейських Советських Республік	228
Синдром залежності	232
Довічний карантин	235
Як на небі, так і на землі	239
Абсолютна відносність українського буття	243
Табачник – моє всьо	249
Германський феномен	254
Сповідь расиста	259
За мотивами Чапека	263
Все не як у людей	267
Моя резолюція з приводу ситуації в Європарламенті	272

Введення в історію XXI століття	276
Зайві люди	281
Дискурс молота і ковадла	287
Символічна цифра	295

Майже література

Війна отечества чужого

Дочка прийшла зі школи і сказала, що все тепер знову не так. Бо все тепер так, що, звісно, десь на світі була й світова війна, але в нашій вітчизні вона була вітчизняна. Як ото з Наполеоном. Лише ту з Наполеоном виграли фельдмаршал Кутузов і поручник Ржевський, а цю – генералісимум Джугашвілі і міністр Табачник. Питомо вітчизняні прізвища: у нас, на Західній Україні, таких – у кожному селі через хату.

Боюсь однак, що у випадку моєї дочки міністерство освіти з тими своїми реформами трохи спізнилося. Ще якби вони перейшли в масований наступ років десять тому – хтозна, може, й мали б шанси прищепити їй загальносоюзну червоноармійську гордість. А так – навряд: встиг я вже розповісти дитині основні родинні історії. Зокрема – про галицького вуйка і буковинського прадіда.

Станом на серпень 1939 року, тобто на момент, коли вітчизна Джугашвілі й Табачника обіцяла вічне взаємовигідне кохання вітчизні Гітлера й Геббельса, ні мій буковинський прадід, ні мій галицький вуйко у жодній з тих вітчизн не проживали. А проживали в українських селах під владою Румунії та Польщі відповідно. Тільки прадід, маючи дружину, семеро дітей і розміняний п'ятий десяток, про такі речі, схоже, взагалі

не думав. Натомість юний і національно розбуджений вуйко не лише думав, а й починав діяти.

У вересні 1939-го вуйко опинився під німцями. У червні 1940-го прадідове село зайняли перші совети. Роман вітчизни Джугашвілі й Табачника з вітчизною Гітлера й Геббельса продовжував давати обом вітчизнам територіальні прибутки. Аж раптом легкодоступні території закінчились. Роззирнувшись довкола, вчорашні коханці усвідомили, що іншого виходу нема: доведеться воювати між собою. І почалася велика вітчизняна війна. На Північну Буковину – вже як союзники Гітлера – повернулися румуни. Прадіда викликали на якусь комісію, визнали застарим і дали йому спокій. Тим часом вуйко склав у Генеральній Губернії матуру, отримав двомовний німецько-український атестат і подався в УПА.

Навесні 1944 року, схарапудивши коня, над головою прадіда пролетів у західному напрямку рій літаків. За роєм прийшли сухопутні ослободителі. Прадіда вони ослободили від коня, а сім'ю – від прадіда. Стріляти старого не навчили, але гвинтівку, не буду брехати, дали. І наказали визволити Польщу. Там прадід, зрозуміло, й загинув у першому ж бою, так і не з'ясувавши, котра з тих вітчизн, що вешталися його селом і заважали обробляти землю, була гіршою, і чому вмирати за одну з них треба саме в Польщі.

Інша справа – вуйко. За що і проти кого він воює, вуйко знав дуже добре. Втім, як і вітчизна, яка, щоправда, ніколи йому вітчизною не була, але вирішила стати. А щоб він не думав, ніби це жарти, вітчизна витягла його, недотруєного

газом, із криївки і відрядила на десятирічні курси з вітчизняного природознавства до таборів Красноярського краю. З подальшим довічним засланням. На вуйкове щастя, хоч і всупереч його юнацькій мрії, місцевість, де він народився, по війні залишилась у складі Польщі. Як польський громадянин вуйко 1956 року повернувся додому і з німецько-українським атестатом вступив до Варшавського університету.

Одне слово, пояснюю я дочці, прадід загинув за вуйкову вітчизну, вуйко воював за нашу, наша ж дотепер називає вуйка бандитом. Прадіда вона так не називає, навіть навпаки, але сказати нам, де він похований, не може. І це – лише дві з тих історій, яких у нас, на Західній Україні, – в кожному селі через хату.

На суші і на морі

Чи любите ви антиномії так, як люблю їх я? Це коли, наприклад, береш і спочатку викладаєш перед випадковим слухачем ланцюжок неспростовних доказів, що людське життя – суцільний хаос і безглузда какофонія. А тоді, переконавшись, що очманілий від того всього слухач уже й думати забув про заперечення, раптом розвертаєш аргументацію на 180 градусів і так само неспростовно доводиш йому протилежне. Для доведення, що життя – це хаос, я використовую іншу історію, а для доведення протилежного – ось цю, про Мідлбері, штат Вермонт.

Мідлбері – це таке по-нашому величеньке село, а по-вермонтськи невеличке місто з коледжем. На території коледжу, крім навчальних корпусів, є, звичайно, житлові будиночки, церква, кіно- і просто театр, музей (з оригіналами Родена, Делакруа, грецькими амфорами, шумерськими таблицями, єгипетськими саркофагами), а також басейн і хокейна арена незнаних українським олімпійцям якості й краси. Вермонтщина, якщо хтось не бував, трохи нагадує наші Карпати, але без кряжів сміття і лісорубної соціал-демократії. Тому там люблять оселятися всілякі заслужені пенсіонери. А коледж у Мідлбері, якщо хтось не вчився, належить до найкращих у США, тому туди

намагаються вступити юні честолюбці далеко з-поза меж Америки.

У Мідлбері я, здавалося б, випадково познайомився з двома людьми – похилого віку колишнім дипломатом і стрункого віку актуальною студенткою. Першого звали Рей Бенсон, і він за есесеру працював радником з культури американського посольства в Москві. Друга – Мері-Мірабела – тепер приїхала здобувати американську освіту з Румунії. Я ж собі взагалі народився і живу в Чернівцях. Бачите якийсь зв'язок? А він є.

Отже, Рей Бенсон – це не просто американський дипломат. Це саме той дипломат, який колись таємно переправив до Штатів легендарний позацензурний альманах «Метрополь», що стало причиною цілого міжнародно-кагебістського скандалу. Згодом головний ініціатор того альманаху, назвімо його В.Є., змалював цей епізод в автобіографічному романі – назвімо його «Х.С.». Ще за якийсь час В.Є. заїхав до Чернівців, звідки родом виявився не лише я, а й тодішня дружина В.Є. Чи міг я після цього не перекласти роман «Х.С.»? Переклав. Зокрема, зрозуміло, й історію про «Метрополь» і Рея Бенсона. А поки коректор вичитував переклад, привітна доля занесла мене у згаданий коледж на так званий круглий стіл. Одним із учасників цього столу був – цитую роман В.Є. – «Рей Бенсон, який мешкає тепер у відставці в Мідлбері, штат Вермонт».

Тим часом функції студмістечкового гіда для української делегації взяла на себе, як неважко здогадатися, Мірабела. Взяла і на нелегальному перекурі між басейном і церквою розповіла, що

давно мріє побувати в Чернівцях, де до війни жила її бабуся. Жила б і після, але не змогла змиритися з думкою про російські танки на вулицях рідного міста – і виїхала до Бухареста, чим позбавила мене можливості познайомитися з Мірабелою раніше і ближче. У сенсі ближче, ніж у штаті Вермонт.

Це було про сушу. А про море мені цікаво знати таке: якби я врешті-решт, як колись Мірабелина бабуся з російськими танками, остаточно вирішив не співіснувати на одній території з російськими ж кораблями, то чи є гарантія, що мої внуки також будуть вчитися в Мідлбері?

Чіткий сигнал

Згоден: розповідати потішні історії про своїх діда з бабою – діло не хитре. Діди з бабами – взагалі народ потішний: ходи й записуй. Або сиди і згадуй. Одне слово, кожен може. Але, може, не кожен мав щастя спостерегти у приватних стосунках діда з бабою рімейк гоголівського «Ревізора». Та вже зараз і всеохопну модель українського буття – чи то внутрішньополітичного, чи зовнішнього, чи житлово-комунального, чи кому якого треба.

Точніше, це я тепер кажу, що спостеріг модель. Бо почув, як один так званий опозиціонер заявив про одного так званого президента, ніби той змінив щось у своєму ставленні до чогось, вловивши на свою адресу від когось важливішого за нього чіткий сигнал. А в ті далекі часи, коли мій дід виводив у передовики довірений йому колгосп, засідав у бюро райкому партії і вдягав на травневі свята піджак з орденом Леніна, я лише мовчки спостерігав, як моя баба варить самогон. Замість апарата вона використовувала піраміду з кількох посудин. Точно пам'ятаю, що основою піраміди слугував поставлений на вогонь баняк із «закваскою», а вершиною – миска з холодною водою. Скласти цю конструкцію можна було за лічені хвилини, демонтувати – ще швидше.

Щодо діда, то він в останні роки читав Біблію, відновлював придорожні хрести і ходив удвох із бабою до церкви. Але це вже була не модель, це були просто дід і баба. Натомість модель – хоч, як сказано, її усвідомлення прийшло до мене значно пізніше – діяла саме в епоху дідової партійно-колгоспної кар’єри. Перед бабою тоді нерідко поставала моральна, так би мовити, дилема. Гнати оковиту було небезпечно для життя: якби дід, повернувшись додому, застав бабу за цим заняттям, він би розстріляв її на місці без суду і слідства, тим більше, що мав і рушницю, і дозвіл на неї. А не гнати було неможливо з економічного погляду. Бо будучи начальством на роботі, дід і в домашньому господарстві визначав суто стратегічні напрямки: город – зорати, хлів – перекрити, літню кухню – добудувати. Дрібні ж тактичні питання на зразок: «хто, чим та з якої радості?» – навівали на діда нудьгу, і я його, правду кажучи, дедалі краще розумію.

Отож, за тактику відповідала баба. А яка в тогочасному селі могла бути тактика? Гроші в комуністичному сільмазі відігравали ще кумеднішу роль, ніж продавці, тому викликали у робітників (з наголосом на другому складі) вельми помірний трудовий ентузіазм. Інша справа – добрий самогон. Склянка на сніданок, склянка на обід – і до вечірніх трьох корова вже мала над головою новий дах.

Чи знав дід про бабине кустарництво? Шансів не здогадатися у нього не було. Але був шанс не побачити на власні очі. І цього свого шансу він жодного разу не змарнував. Повертаючись –

звісно, машиною – з роботи, дід сигналив, мовляв, зустрічайте ґазду, відчиняйте браму. Ось тільки робив він це не перед хатою, а метрів за триста-чотириста, з'їжджаючи з асфальту в тиху рідну вуличку. Захочете – знайдете, там на розі криниця стоїть. Своєю чергою баба, вловивши клаксонний звук, розбирала злочинну піраміду на невинні кухонні елементи, після чого спокійно йшла до воріт. Баба знала: сильних світу цього мало хвилює, чи ми насправді виконуємо їхні вказівки. Набагато важливішим для них є наше вміння продемонструвати, що ми правильно розшифрували їхні чіткі сигнали.

Куми

Не знаю, як тепер, а чверть століття тому це називалося в моєму селі «ходити до дівок». Жодних бордельних конотацій той вираз у собі для нас не містив, а прямо навпаки. Ходити до дівок означало шукати не так самих дівок, як пригод на свої недорозвинені тіла і душі. Підозрюю навіть, що оце «до дівок» ми навмисно вживали, щоб замилити очі батькам. Мовляв, не думайте, я вже дорослий, то йду сходжу на готар до Марійки, питаю, що на завтра з алгебри і початків аналізу. «Ага, особливо про аналізи не забудь», – гукали навздогін батьки, згадуючи щось із власної юності.

Ні, теоретично метою справді були «дівки». Але практично, з огляду на мізерність результатів, цінувалися радше самі по собі зусилля. Перелізти через паркан; зорієнтуватися на місцевості; визначити потрібне вікно; постукати; зрозуміти, що однак помилився; спробувати втекти від пса; зрозуміти, що не втік; довго божитися перед господарем, що його зниклих минулого тижня безвісти курей ти в очі не бачив; дорогою додому нарватися на чужих; зранку пояснювати своїм, що синці під очима – від алгебри. У крайньому разі – від початків аналізу.

Добре. Але скільки таких пригод можна пережити за вечір? Максимум одну. Це якщо

поталанить. А таланило значно рідше, ніж хотілося. Звідси висновок: немає нічого марнішого на світі, ніж ходити до дівок пішки. І немає – принаймні не було чверть століття тому – нічого прекраснішого, ніж їздити до них на мотоциклі «Ява-350».

Першим з-поміж нас виканючив у батьків «Яву» Ігор, другим я, третім Василь. Двадцятилітрова каністра бензину коштувала в ті часи на заправці шість рублів, але з шоферами колгоспних «газонів» можна було домовитися за п'ять. І цього вистачало, щоб ми – драй камераден – здіймаючи переполох у принагідних селах і перехоплюючи у придорожніх дискотеках дівок, встигали за ніч облетіти всю земну кулю від Чернівців до Хотина і назад.

А потім, порозвозивши теплих пасажирок і довівши до сказу кілька законспірованих у кущах нарядів ДАІ, ми збиралися на Лисому горбі, щоб зустріти сонце і скласти свої мушкетерські присяги. Тобто «один за всіх» і так далі ми, звісно, не кричали, але подумки клялися пам'ятати нашу залізну кавалерію до скону, а я ще й пообіцяв, що в дорослому майбутньому візьму обох із райдерів за кумів. І, уявіть собі, взяв. Чи треба додавати, що на моїй майже балканській Буковині кум – це святе?

Згодом їхалося кому як. Кум Василь подався в далекобійники. Кум Ігор відкрив базарну ятку. Я тим часом туплюся в монітор і розважаю перспективи боротьби з корупцією. Зокрема, міркую так: та невже кум Ігор, якби він раптом став міністром торгівлі, не знайшов би кілька нещасних вічнозелених тисяч на видання моєї книжки? Та невже кум Василь, якби він раптом

став міністром транспорту, не організував би мені якийсь вошивий проїзний папірець на всеукраїнський презентаційний тур? Та невже я сам, якби став президентом, не прилаштував би кума Василя міністром транспорту, а кума Ігоря – міністром торгівлі? Та що б ми тоді були за куми?

На щастя, все, що сьогодні може зробити для мене кум Василь, – це підвезти своїм камазом до ринку, де торгує кум Ігор. А все, що може сьогодні зробити для мене кум Ігор, – це продати вроздріб пляшку олії за гуртовою ціною. Про себе мені краще й не згадувати: все, що для них обох можу зробити я, – це, користуючись нагодою, передати привіт.

«Груз 200»

Як на галичанина, Стьопа був чоловіком трохи дивним, хоч і мав кілька золотих зубів. Решта відомих мені галицьких Степанів, знайомлячись, казали: «Штефко», ще двоє – «Степан», і лише Стьопа сказав: «Стьопа». Але спочатку він педантично поставив біля вільного ліжка свою дембельську валізу. Так нас у гуртожитській кімнаті стало четверо: він, я, Вірчик і Володя.

З яких мотивів Стьопа вступив на філологію – цього я не знав і вже ніколи знати не буду. Пригадую перший курс, іспит з фонетики. Стьопина черга відповідати. Він сідає перед викладачем, називає номер білета і починає ділитися сокровенним: «На мою думку, – Стьопа витримує змовницьку паузу, – звуки поділяються, – знову пауза, – на голосні та приголосні». Викладач, старий ретроград, не повірив і вліпив «незадовільно».

Втім, Стьопині мовознавчі прозріння аж ніяк не заважали нам приятелювати з ним. Заважала його хвороблива пристрасть до чистоти й порядку. У своїх маніакальних фантазіях Стьопа доходив до того, що хотів привчити нас – мене, Вірчика й Володю – щодня застеляти ліжка, а раз на тиждень ще й підмітати підлогу. Не на тих натрапив. «Горбачов, – пояснювали ми Стьопі, – не для того взяв курс на демократію і гласність,

щоб ти тут свій тоталітарний режим запроваджував». На відміну від нього – вчорашнього старшого сержанта советської армії – ми були щойно після школи і вважали себе носіями нового мислення.

Звісно, поодинці Стьопа міг влаштувати кожному з нас таку «учебку», що й Горбачов би не врятував, але в усьому, що стосувалося неписаного статуту внутрішньокімнатної служби, ми троє виступали єдиним фронтом. Врешті-решт Стьопа здався і тільки час від часу бурмотів: «Ех, салаги-салаги, не знаєте ви, що таке «груз 200». Звідти, де я був, вас би з такою дисципліною раз-два тим «грузом» додому відправили». Ну, це він даремно. Хоч до виходу на екрани фільму Балабанова залишалося більше років, ніж ми на той момент прожили, нам уже й тоді було відомо, що таке «груз 200». Або, наприклад, «чорний тюльпан». Суто теоретично, ясна річ. Просто ми якось не могли повірити, що наш Стьопа – афганець. Якийсь він був недоконтужений чи що. Майже нормальний, одне слово.

І правильно робили, що не могли. Бо насправді Стьопа служив у «стройбаті» в Москві. За що ми йому згодом були дуже вдячні – коли подалися разом на північні заробітки. Небагато б ми там без нього наштукатурили. Мабуть, саме із вдячності я на зворотному шляху дав йому закурити. Точніше, перелітаючи більш-менш Якутськ, приліпив сонному Стьопі запалену сигарету до нижньої губи і натиснув над головою у нього кнопку виклику стюардеси. Сміху було – на весь «Ил-62».

Востаннє я бачив Стьопу на врученні дипломів. Зовсім востаннє. Бо днями спонтанно заїхали до мене колишні однокурсники. Не всі – кілька. І як то на зустрічах випускників: хто та де, та з ким, та чи не збігати ще. Один учителює в школі, другий після інфаркту вийшов на пенсію у званні підполковника міліції, третій відсидів рік у німецькій в'язниці – друзі як друзі. «А пам'ятаєте, – питаю, – Стьопу?» – «Стьопу? – вони мені. – А ти що, нічого не чув? Нема Стьопи. Працював десь у Москві на будівництві – і вбили». Убивць, звичайно, не знайшли, якщо взагалі шукали. Дякувати їй на тому, що вдалося повернути на рідну Франківщину тіло. Там, звідки його транспортували, це дотепер називається «груз 200».

Остання кава

Так, між нами, то ми, теперішні, біди вже не знаємо. А були часи, коли есесер якраз розформували, а медвитверезники ще ні. В есесері з медвитверезниками все було ясно: у тісній взаємодії з дитсадками, військкоматами і шкірвендиспансерами вони прищеплювали громадянам повагу до основних положень морального кодексу будівника комунізму. Аж раптом ціле будівництво визнали безперспективним, оголосили незалежність, капіталізм і наказали рятуватися хто як може.

«Як ви так, то й ми так», – вирішили начальники медвитверезників і перевели свої заклади на самоокупність. Тобто, з одного боку, скоротили перелік медичних послуг до шланга з холодною водою і кількох ударів по ребрах, а з другого – матеріально зацікавили особовий склад у перевиконанні плану. І настали такі часи, що хоч із дому не виходь. Особливо, якщо твій вигляд більш-менш натякає на платоспроможність.

Вигляд мого приятеля Боді натякав. Тоді, у середині 90-х, Бодю взагалі можна було сприйняти за молодого француза з великими кінематографічними перспективами. І якось по обіді в околицях Водохреща Бодя зайшов до мене в гості сповістити про «той третій празник». Не

так, щоб дуже п'яний, а радше притомлений. Та й хто би за стільки днів не втомився: де твій Миколай, а де Водохреще. Хоча, звичайно, й свіженьких 0,7 літра коньяку в ньому теж хлюпало. Ну і Бодя з порога каже, мовляв, накривайте столи і таке інше в народному дусі. А я ж бачу, що справа безнадійна: тут уже накривай – не накривай, а наздогнати приятеля сьогодні не вдасться, нема що й стартувати. І починаю лагідно вмовляти його на каву: «Здохнеш, – кажу, – колись під плотом, і пси тобі причадали повідгризають». Як не дивно, подіяло, хоч ніби які там у центрі міста плоти.

Одне слово, випив Бодя кави, збадьорився і пішов. Хто ж знав, що на свою біду. Бо йде він такий бадьорий вулицею – і бачить міліцію. А міліція його поки що не бачить, бо в'яже симпатичного загалом чоловічка в каракулевому пальті, який пручається і реве, що він філармонійний бас і може взяти фа контроктави. «Е, вуйку, даремно ви їм про ту контроктаву згадали», – подумав Бодя і кинувся виручати працівника культури.

Потім, у медвитверезнику, їх обох і ще з десяток таких роздягли до трусів, полили зі шланга і вишикували перед телекамерою. «Колючий об'єктив» чи «Вони ганьблять наше село» – якимось так це називалося на обласному телебаченні. І тут Бодя, якого зацікавлені дівчата роками загодовували компліментами про його артистичну зовнішність, зробив крок назустріч камері, лагідно усміхнувся і з довірливою інтонацією сказав: «Доброго вечора, шановні телеглядачі! Ми ведемо наш репортаж із

чернівецького медвитверезника...». Не буду наговорювати зайвого на тих двох сержантів: били вони Бодю довго, але акуратно, і жодних життєво важливих органів не повідбивали. Шкода тільки, що попередньо вимкнули камеру, бо актором Бодя так і не став, тож іншої нагоди взяти участь у зйомках доля йому не підсунула.

А та кава справді виявилася для нього останньою. Наступного вечора він забіг до мене на хвилю, заради однієї лише в'їдливої фрази: «Не ображайся, але так погано, як від твоєї кави, мені ще в житті не бувало». І хоч витверезники в Україні давно позакривали, Бодя дотепер на кожну мою пропозицію запити коньяк бодай ковтком еспресо незмінно відповідає: «Нема дурних, краще не ризикувати».

Моя мадленка

На перший погляд, тістечко мадленка і міністр внутрішніх справ Моґільов А.В. не надто подібні між собою: мадленка за формою віддалено нагадує мушельку, тоді як Моґільов – генерал-майора. Крім того, мадленки роблять у Франції і до чаю, а Моґільова зробили у Петропавловську-Камчатському і не відомо до чого. Про які, здавалося б, спільні риси тут можна мріяти? Не кажучи про функціональні аналогії.

Тим часом виявилось (бо добрий сюжет зазвичай так і рухається – від «здавалося» до «виявилось»), що власне з погляду художньої функції генерал-майор Моґільов майже нічим не поступається мушельці-мадленці і так само спроможний відіграти роль каталізатора оповіді. Тільки мадленка цю роль відіграла у Марселя Пруста, а Моґільов – у мене.

Пригадуєте початок Прустової «суб'єктивної епопеї»: дорослий Марсель зайшов у гості до матері, розмочив шматочок мадленки у ложці чаю, підніс до вуст – і, впізнавши смак дитинства, раптом побачив перед собою ціле вакаційне містечко з усіма його будинками, мешканцями і заплутаними історіями. А вже як побачив, то не заспокоївся, доки не виписав усі свої пошуки утраченого часу. Так і з Моґільовим. Тобто з чаєм я його, звісно, ще не куштував, але натрапив у

пресі на міністерську обіцянку повідривати голови всім, хто буде не ком іль фо – і тієї ж миті з глибин моєї пам'яті спливла на поверхню студентська юність, а разом із нею і приятель-одногрупник, якого напередодні захисту дипломної роботи посадили за рекет.

Не знаю, можливо, мій приятель справді вимагав гроші у потерпілого. А можливо, потерпілий (це версія мого приятеля) справді був ті гроші винен і ніяк не хотів віддавати. Так чи інакше, події розгорталися на початку 90-х, усі види злочинності – від хаотично-побутової до якнайвище організованої – виходили на рівень світових рекордів, і новопостала держава вирішила нагадати громадянам, що вона вже є. Почала (і закінчила) держава, ясна річ, з низів. Зокрема – з мого приятеля.

Звечора він зателефонував до боржника (чи то пак потерпілого) і попередив, що зайде вранці по борг. Потерпілий боржник на той момент уже тісно співпрацював з міліцією, яка записала розмову і наступного дня затримала небезпечного злочинця в момент передавання краплених грошей. Ще раз: не знаю, на чиєму боці тут правда. Але підозрюю, що складу злочину мій приятель у своїх діях не планував. Якось я не чув, щоб рекетири, йдучи «на дело», брали з собою трирічних дітей. А мій приятель узяв і збирався потім завести сина в садок. Так малий і просидів з ним до темної ночі в СІЗО, поки решта не поставленої до відома родини мліла від страху під дверима лікарень і моргів.

Апофеозом абсурду став, зрозуміло, суд. Прокурор таврував суспільні виразки. Адвокат

переважно змагався з приголосними звуками, причому – безуспішно. Нарешті один із суддів звернувся до підсудного: «Чи правда, що ви обіцяли відірвати потерпілому голову?». Мій приятель почав щось плести про образне мовлення, але філологічні проблеми суд не зацікавили. Кваліфікувавши фразу про відірвану голову як пряму загрозу життю, суд оголосив вирок: п'ять років позбавлення волі. На півтора більше, ніж просив прокурор.

Відкинувшись дзвінком, приятель емігрував, і відтоді ми з ним не бачилися. Але тепер, здається, є шанс. Принаймні я спробую. Завтра ж напишу мейла: «Повертайся, – напишу я йому, – повертайся і нічого не бійся. Це лише в бандитські дев'яності людей саджали за обіцянки повідривати комусь голови. А нині, в часи стабільності й реформ, таким людям пряма дорога до міністерських портфелів».

Воїстину воскрес

Років п'ятнадцять тому довелося мені розговлятися у лікарні. Якщо, звичайно, склянку кефіру у відділенні гнійної хірургії можна назвати розговинами. А головне, що операція перед тим була несерйозна, але щось там не так чи не тим зашили, почалося запалення – і маєш. Тобто ні, головне – не це, головне зараз буде.

Правду кажучи, моя гнійна хірургія виглядала не так страшно, як звучить. По-перше, кілька днів через температуру на межі можливостей градусника я був у напівпритомному стані, тож не дуже й боявся. По-друге, вечорами після анальгін з димедролом я стікав потами під себе і засинав лагідним сном зальораного немовляти. По-третє, вранці лікар чистив мою рану без наркозу, зате з молоденькою медсестрою, яка однією рукою гладила мене по голові, а другою – по грудях. Це був такий відволікаючий маневр, і він їй переважно вдавався. За якийсь тиждень я «пішов на поправку» і почав цікавитися навколишнім палатним світом.

Найцікавішим явищем цього світу виявився більш-менш сорокарічний Гриша з сусіднього ліжка. Бо якщо хтось подумав, що заявлене в назві воскресіння – про мене, то ні. Воно про Гришу. Гриша був нашим загальним улюбленцем. У сенсі, що всі ми мали його за дебіла. Жив Гриша

в не надто віддаленому від Чернівців селі, звідки його швидка й завезла до лікарні з перитонітом. Взагалі-то вона його могла й з апендицитом завезти, якби Гриша не вперся закласти город до Великодня і викликав її днів на десять раніше. Поки я вночі здійснював черговий анальгінно-димедрольний заплив, лікарі успішно провели операцію під кодовою назвою «Врятувати землероба Гришу». І ось аж тут почалося головне.

Відчуваючи, можливо, докори сумління за згаяний час, старенька Гришина мати надумала вранці принести синові в лікарню чогось смачненького. Мамалига з бринзою і часником вважається смачненькою майже в усіх буковинських селах. Але є ще, крім того, села, де ця страва просто не знає конкуренції. Гриша з мамою жили саме в такому. Та ще, як на зло, ні лікаря, ні медсестри, ні навіть мене поруч не було, бо ми якраз розважалися де труа в «перев'язочній». Одне слово, у процесі повторної операції, виловлюючи мамалигу по всій черевній порожнині, лікарі про всяк кулінарний випадок вирішили Гришу остаточно не зашивати: до Пасхи залишалось два дні – ану ж як пацієнт забagne ковбаси з яєчками.

Зауваживши, що Гриша очунав і зосереджено розглядає чудернацькі бантики на місці очікуваного шва, я, тактовно оминаючи тему мамалиги, спробував зав'язати з ним розмову:

– Чуєш, Гриш. А чого ти так довго терпів? Воно ж я знаю, як болить. Чого ти відразу до лікаря не пішов? Є ж у вашому селі якийсь дільничний або фельдшер?

– Якби знав, що покусують, я б і скорій у руки не дався.

– Ага, і вже було би по тобі. Мала би твоя матінка похорон на сам Великдень.

І тут Гриша відповів щось таке, від чого у цілої нашої палати порозлазилися загноені шви.

– Велике діло, – сказав Гриша. – Все одно живеш-живеш, а ні хуя ж не помімаєш.

Я досі люблю розповідати цю історію, де треба й не треба. Ось тільки Гришина фраза вже не видається мені такою комічною.

Березневі асоціації

Соромно зізнатися, але котів я, у принципі, не люблю. От Гемінґвей – той любив. І Кіплінґ любив, і Купрін... А я не люблю. Бо я більше люблю псів. Що підштовхує мене до невтішних висновків з приводу власного психологічного портрета. Оскільки собака (свинорилих гопницьких мутантів я тут до уваги не беру) – це зазвичай слухняний друг людини, а кішка загадково гуляє сама по собі, то важко не погодитися з думкою відповідних спеціалістів, що собакофіли – це потенційні диктатори, які вимагають від оточення беззастережного послуху, натомість котофіли – це схильні до рівноправного партнерства демократи, від народження готові поважати чужі світоглядні позиції.

Звісно, на подібні зоопсихологічні закиди можна відповісти так: я згоден поважати світоглядні позиції kota і ставитися до нього як до партнера – за умови, що й він, кіт, нарівні зі мною платитиме за квартиру, віддаватиме частку кредитного боргу і сам купуватиме собі свій «Віскас». Але, здається, це буде ще один доказ моїх диктаторських замашок. Ну, так чи інак, а з кожного правила бувають винятки. Мій виняток полягає в тому, що одного-єдиного за все життя kota я все-таки у міру своєї тодішньої інфантильності любив.

Або ні: винятком був радше сам цей кіт на ім'я Платон. Власне, Платон був не зовсім котом, хоч і вмів нявкати, муркотіти, ловити мишей і не платив за квартиру. Не знаю, як це вдалося матінці-природі, але Платон синтезував у собі найкращі риси пса і кота. Він був самостійним, як кіт, і вірним, як пес. При цьому, на відміну від пса, його не треба було двічі на день вигулювати, а на відміну від кота, він абсолютно точно розумів мої слова. І не лише слова: коли до нас у гості приходила одна неприємна мені родичка, Платон завжди знаходив можливість як не вкусити її за ніс, то бодай подряпати.

Дивовижно лагідний до мене, Платон був безкомпромісним вуличним бійцем і нерідко повертався під ранок весь обдертий і побитий. Його величезні із сіро-блакитним відблиском очі займали половину обличчя (бо ж не морди) і були здатні виражати які завгодно гами почуттів від «до мажор» до «мі-бемоль мінор». Я – принаймні так це виглядало збоку – відповідав йому взаємністю: пускав до себе в ліжку, дозволяв подрімати на робочому столі і після важких поранень годував червоною ікрою.

Але шістнадцять років тому в мене народилася дочка. За порадою добрих людей – «це ж кіт: стрибне в колиску і задушить дитину» – я заборонив Платонові заходити до спальні. Два дні він розпачливо шукав мого погляду, щоб зрозуміти причину такої різкої зміни у наших стосунках. Я натомість боягузливо відвертав очі, бо ніби що я міг йому сказати? На третій день кіт Платон вийшов з дому і більше не повернувся. Мабуть, він просто не знайшов іншого способу

пояснити мені, що зріла любов та інфантильне почуття приватної власності відрізняються не вкладанням до ліжка і не годуванням червоною ікрою, а присутністю або ж відсутністю довіри.

Кандидат наук

З тою дисертацією вийшло так, що я не дуже й винен. Бо підходить до мене наприкінці п'ятого курсу професор Волков (тобто це я був наприкінці п'ятого курсу, а він був завідувачем кафедри теорії та історії світової літератури) і каже: «А що, Олександр, якби вам ото вступити восени до аспірантури?». На що я йому: «Можна, – кажу, – я цієї осені якраз абсолютно вільний. Доки з військкомату не прийдуть». Ну і вступив. А вже як вступив, то мусив і дисертацію написати.

Писати ж дисертацію в непритомному віці – суцільне задоволення. Сам ще все одно нічого до пуття не розумієш, відтак слухаєш, що керівник каже – і робиш. Керівник прогляне розділ – переробляєш. І так воно собі день за днем потиху посувається, аж раптом приходиш до тями і бачиш, що ти стоїш перед спецрадою в Інституті літератури імені Шевченка і щось кажеш. А навпроти сидять прізвища, з якими ти до вчора лише в підручниках знайомився: Затонський, Наливайко, Шахова, Денисова... Сидять і слухають тебе із широко розплющеними від подиву очима. Певно, думають: «Ти диви, таке мале, а вже й говорити навчилося».

Проблема однак у тому, що, захистившись досить рано, я насправді захистився надто пізно.

Якось непомітно, але стрімко в країні настали такі часи, що з усіх моїх знайомих без наукового ступеня залишився тільки сусід Вітя. Та й той не тому, що був випускником допоміжної школи, а тому, що всі гроші витрачав на значки про космонавтів. Одне слово, часи настали такі, що згадати у пристойному товаристві про своє кандидатство означало попроситися з пристойним товариством. Я й не згадував.

Але раз таки не стримався. Щоправда, не в товаристві, а перед рідною дитиною. Почалося з того, що дитину – а вона в мене дівчачого роду – вдарив садочковий колега Даник. Бігати з каральною метою між гойдалками і дерев'яними грибочками за чужим хлопчиком я собі, звичайно, дозволити не міг, тому порадив дочці не плакати і не жалітися, а просто у випадку рецидиву заїхати Даникові кулачком по носі.

За кілька днів малій задали вивчити слова народної пісні «Вийди, вийди, сонечко». А там є рядок про бабине зіллячко. Чую: у слові зіллячко дочка ставить наголос на другий склад. Я виправляю, мовляв, має бути зіллячко. Вона: «Ні, зіллячко». Я: «Ні, зіллячко». Вона: «Якщо я скажу зіллячко, вихователька буде мене сварити, бо вона сказала зіллячко». Я: «То передай виховательці, що у тебе тато – кандидат філологічних наук, а кандидати філологічних наук краще знають, зіллячко чи зіллячко».

Минув, може, тиждень – і нарешті зателефонувала вихователька: «Ви батько своєї дитини? Як будете сьогодні забирати її додому, приділіть мені, будь ласка, хвилинку». Дорогою до садка я склав сповнену ліричних ретардацій промову,

з якої неспростовно випливало, що, по-перше, зіллячко у згаданій пісні римується з подвір'ячком, тож не розгледіти тут дактилічну клаузулу міг хіба би сліпий, але, по-друге, що мені б і на думку не спало ображати працівників дошкільних закладів, а вже її – виховательку – поготів.

Розповідь виховательки була коротшою. Як виявилось, того дня моя кровиночка роз'юшила Даникові ніс і на запитання, де вона, чемна дівчинка, набралася таких замашок, зверхньо відповіла: «Це мене тато навчив. Бо мій тато – кандидат філологічних наук».

Хабар

Запасайтеся камінням, але я все-таки скажу: був гріх. Нехай лише раз і всупереч моїй волі, але був. І хто ж мене, запитаєте, ввів у спокусу? СБУ. Ну, тобто не ціла Служба Безпеки України, а один конкретний есбеушник. Точніше, двоє.

Часи початку мого навчання в університеті відрізняються від часів, коли я зав'язував із викладанням у ньому, ось чим. Будучи студентами, ми чули, що іноді серед викладачів трапляються хабарники. І якщо раз на півроку такий перебігав нам сесійну дорогу, то всю зневагу, на яку були здатні наші, так би мовити, ще не зіпсовані законами освітнього ринку серця, ми вкладали в одне-єдине слово: «бере». Натомість нинішні студенти вступають до університетів з уже сформованим батьками, садочком і школою світоглядом, згідно з яким гасло «за все треба платити» давно втратило свій первісно метафізичний сенс. Тому, коли нинішнім студентам раз на півроку доводиться мати справу з викладачем-нехабарником, вони крутять вказівним пальцем біля скроні і співчутливо промовляють: «не бере».

А тепер історія мого гріхопадіння. Місяць – січень, пора – сутінкова. Дзвінок у двері. До передпокою ввічливо, але впевнено входить середнього віку незнайомиць. «Доброго вечора,

це вам», – каже він і простягає мені конверт. «Дякую», – кажу, а сам про всяк випадок відступаю на крок і закладаю руки за спину, щоб, значить, нічого ними не мацати. Відтак питаю: «А що в конверті?». – «Як що? – дивується він. – Гроші. Та ви беріть, не бійтеся, я ж не так собі, з вулиці, я – начальник райвідділу СБУ. Мій син післязавтра здає вам екзамен. Знаєте, як то з хлопцями, може, щось і недовчив. А треба п'ять».

«П'ять» у ті часи означало «відмінно». А «треба п'ять» майже завжди означало, що іспит вам складатиме недоросль, якому і «три» нема за що ставити. Аби виграти час для організації контрнаступу, я запитую гостя, чи не здається йому, що працівник спецслужби, який намагається всучити хабар працівникові освіти, – це, м'яко кажучи, *contradictio in adjecto*, а кажучи, як є, – неспростовний доказ того, що до країни, за безпеку якої він відповідає, підкрався остаточний гаплик? Наша теоретична дискусія закінчується моєю практичною пропозицією: він ховає конверт назад до кишені і йде собі з миром, а я за це дарую його синачкові «три». «Добре», – погоджується сторож державних інтересів. І вже зовсім на виході додає: «Але йому треба п'ять».

Наступного вечора, дослівно напередодні іспиту, він завітав знову. Без конверта. Зате з помічником. Удвох вони мовчки пронесли повз мене половину свині, вергнули її на підлогу під кухонними дверима й оперативно розчинилися в зимовій темряві батьківщини. Відповідно до свого категоричного імперативу я мав би кинутися їм навздогін. Але раптом уявив цю картину. Хурделиця. У домашніх капцях, шортах

і футболці я переслідую офіцерів Служби Безпеки України, тягнучи за собою ледь освітленим засніженим тротуаром розрізану навпіл свиню...

На іспиті я поставив синові начальника райвідділу одне додаткове запитання. Точніше, два: чи правда, що СБУ врешті-решт перевели на госпрозрахунок, і якими відходами есбеушного виробництва можна швидко вигодувати центнерного кабанчика? Син знітився: видно, йому справді дуже треба було п'ять. Але, як і пропонувалося його батькові, я вписав у відомість «задовільно». А хабар ми з родиною і друзями чимшвидше з'їли. Щоб не залишати речових доказів.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ